

nationalization and collectivization. Policy reveals repression of the Greek population.

Keywords: *Greek minority repression, national policy, immigration.*

* * *

УДК 94+339](470+571)(477)“1918”

Приходько М. М.,
аспірант кафедри історії та археології слов'ян,
Інститут історичної освіти Національного
педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), prihod@ukr.net

МІЖДЕРЖАВНИЙ АЛЬЯНС УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО ТА ВСЕВЕЛИКОГО ВІЙСЬКА ДОНСЬКОГО ОТАМАНА КРАСНОВА

Досить змістовно і у доступній формі викладено зовнішньополітичні відносини Української держави Скоропадського з Всевеликим військом донським, очолюваним отаманом Красновим. Висвітлюється зовнішньоекономічна співпраця, котра була запорукою і головною зв'язковою підставою між двома державними утвореннями. Кожна з новостворених держав на теренах бувшої Російської імперії мала низку проблемних питань у своїй економіці через відсутність певних ресурсів для належного функціонування держави. В економіці Всевеликого війська донського в результаті попередніх подій, станом на травень 1918 року був повністю відсутнім комплекс по виробництву зброї. Зважаючи на особливий характер даного державного утворення, котре являлось по суті об'єднанням військових людей, з мінімальним цивільним населенням, кінче потрібна була зброя у відповідній кількості. Центрами з виробництва зброї, найближчими до кордонів війська, були міста Царицин, Луганськ та Таганрог. Саме ці центри за часів Російської імперії постачали на Дон необхідну зброю. Саме питання передачі заводів Таганрога і Луганська були першочерговими в переговорах двох держав при визначенні міждержавного кордону. Другим напрямком співпраці було налагодження і перевезення Добровольчих загонів, переважно офіцерського складу, з території України на Дон.

Ключові слова: *Українська держава, отаман Краснов, Всевелике військом донське, військові поставки, демаркація кордонів.*

Висвітлення даної тематики є вкрай актуальним при дослідженні зовнішньополітичних відносин Української держави в 1918 році. Саме економічний фактор став об'єднувачем у співпраці урядів обох держав, основним товаром, що був архіважливим для існування Дону – була зброя. Дана стаття демонструє, упевнену політику уряду Скоропадського, вміння користуватись своїми безперечними перевагами в порівнянні з державами, котрі знаходяться в сфері інтересів України. Використовуючи власні географічні, природні, соціальні переваги втілювати власну державну політику.

Серед останніх праць в котрих зачіпається дипломатичні відносини між українським урядом і урядом Всевеликого війська донського слід відмітити, праці: науковця П. Гай–Нижника, котрий в своїй статті “Торгівельно–промислова політика Української держави гетьмана Павла Скоропадського 1918 р.” розглядає міждержавні відносини в сфері торгівлі. Зовнішньоекономічними зв'язками в Українській державі займався створений у складі Міністерства Торгу і Промисловості департамент Закордонної Торгівлі на чолі з директором Корольовим. Згідно договору укладеного між державами 8 серпня 1918 року до Дону відійшли ґрунтовні залежі антрациту, а також Таганрозький Русько–Балтійський завод, який був спроможний виробляти набої для рушниць та артилерії. На той час даний завод був новим. Був відкритий лише наприкінці 1916 року. Був створений замість евакуйованого заводу міста Таллінн (на той час Ревель).

Дослідник Соловйова В. В. у своїй науковій статті “Діяльність українських дипломатичних представництв в новопосталих державах, заснованих на теренах пості-

мперської Росії за гетьманату П. Скоропадського” висвітлює відносини Української держави та Всевеликого війська донського, питання встановлення кордону між державами. Дослідник зауважує, що Донська держава погодилась на автономію, у складі України, погодилась на використання спільної грошової одиниці – гривні, централізацію сполучення, як залізничного так і наземного, єдину поштову систему. Єдиною умовою Дону було право автономії на власну військову політику, власний адміністративний апарат, використання власної мови (російської).

Попри значну увагу наукового товариства до подій, котрі відбувалися на теренах бувшої Російської імперії в період закінчення Першої світової війни, саме зовнішньополітичні відносини між Україною і державою отамана Краснова є вивченою на не достатньому рівні.

Метою даного дослідження є висвітлення політики гетьмана Скоропадського на міжнародній арені у відносинах із сусідніми державами, як самостійного політика, невіддільного окупаційним військам Німеччини, котрий самостійно проводив політичні кроки на шляху налагодження зв'язків із стратегічними партнерами.

В результаті приходу отамана Краснова до влади на більшій частині бувшої Радянської імперії була встановлена більшовицька влада, а з іншого боку території України окупована німецькими військами, Дон залишився без власного заводу з фабрикації бойових припасів.

Слід зауважити, що до 1918 року, донське козацтво існувало в рамках Облaсті Війська Донського. До складу даної територіальної одиниці входили промислові центри Луганськ та Таганрог, в котрих існували заводи з виробництва вогнепальної зброї. В результаті окупаційної політики Німеччини в 1918 році та Брестської мирної угоди, дані промислові центри відійшли до складу України.

Налагодження співпраці Української держави Скоропадського та Всевеликого війська донського в військовій сфері. У свою чергу Україна, згідно брестського миру, визнала кордони Радянської Росії. Таким чином визнання Україною Всевеликого війська донського означало б розрив переговорів з Радянською Росією, делегація якої наполягала на недоторканності своєї території, посиляючись на Брест–Литовський мирний договір.

З іншого боку, обидві сторони переговорів були обмежені у своїх діях Німеччиною, від якої багато в чому залежала ситуація навколо визнання Всевеликого Війська Донського.

Українсько–радянські переговори носили суто формальний характер, і обидві сторони не були зацікавлені в їх успішному завершенні, але під тиском Німеччини всіляко затягували їх. Про це говорять також склади делегацій обох сторін, там не було ні голів урядів, ні голів зовнішньополітичних відомств двох країн. Гетьману переговори з більшовиками були вкрай нецікаві, і він доручив їх ведення групі українських націоналістів на чолі з Сергієм Шелухиним, припускаючи два результати: або зрив переговорів, який можна буде списати на більшовиків і тим самим розв'язати собі руки для створення антибільшовицького фронту з Всевеликим Військом Донським, або в разі успіху переговорів встановити нові кордон Української Держави, виходячи зі стратегічних міркувань, ближче до Москви, знову ж для полег-

шення неминучих військових дій проти більшовиків [1, с. 5].

У цих умовах директива П. М. Краснова О. В. Черячукіну від 23 травня 1918 р. заключалась в наступному: “Змусити московський уряд, завдаючи на нього тиск Україною, тобто Німеччиною, ґрунтуючись на самовизначенні народів, визнати Всевелике Військо Донське незалежним від Ради Народних Комісарів і змусити Москву вивести Червону гвардію з меж Війська” [2, с. 67].

Слід зазначити, що демаркаційна лінія, запропонована П. М. Красновим також виходила за межі Донської області зі стратегічних міркувань: передбачалося включити до складу донської держави Луганськ (у якому розташовувалися патронні заводи), Царицин (що має артилерійський завод), Камишин, Лиски, Балашов і Поверни [3, с. 57].

У досягненні успіху та укладення договору між Українською Державою і Всевеликим Військом Донським величезну роль зіграли саме особисті зустрічі П. П. Скоропадського і А. В. Черячукін, які потім у своїх спогадах тепло відгукувалися один про одного. Наприклад, А. В. Черячукін про П. П. Скоропадському висловлювався так: “Скоропадський глибоко порядна людина, генерал Свити Його Величності, люблячий Росію...” [4, с. 98].

Зі свого боку П. П. Скоропадський згадував про А. В. Черячукін: “3 генералом Черячукін ми ж так переговарили, і відразу ж у нас встановилися найщиріші і хороші відносини, які не припинялися між Доном і Україною аж до мого відходу” [5, с. 137].

В результаті революційного розпаду колишньої Російської імперії і підписання Брестського миру більшовицьким урядом з Центральними державами в Білому русі намітилися дві течії. Одне з них представляла нечисленна тоді Добровольча армія, яка зберігає “вірність союзницький обов’язок” і “єдиної неподільної Росії”, тобто, що не визнає результатів Брестського миру і виниклих нових незалежних держав. Інше протягом, реставраційне і монархічне, було представлено видними військовими і політичними діячами, що стоять на чолі нових державних утворень: регентом Великого князівства (потім королівства) Фінляндії генерал-лейтенантом К.–Г.–Е. фон Маннергеймом, гетьманом Української Держави генерал-лейтенантом П. П. Скоропадським і отаманом Всевеликого Війська Донського генерал-майором П. М. Красновим. На відміну від Добровольчої армії це крило прагнуло до відновлення монархії в Росії, але при цьому не підтримувало ідею “єдиної і неподільної”. Крім того, перераховані діячі, обвинувачені керівництвом Добровольчої армії в “зраді” і “германофільстві”, насправді змушені були рахуватися з політичними реаліями Громадянської війни, в якій Німеччина, на відміну від Антанти, могла надати реальну військово-політичну допомогу і була зацікавлена в реставрації монархічного ладу в Росії.

На відміну від А. І. Денікіна регент К.–Г.–Е. фон Маннергейм, гетьман П. П. Скоропадський і отаман П. М. Краснов розуміли, що повернення до “єдиної і неподільної Росії” неможливий, і необхідно через складання місцевих інтересів йти до створення єдиного фронту в боротьбі з більшовизмом. Створення ж єдиного антибільшовицького фронту в жовтні–листопаді

1918 року, за умови формування гетьманом П. П. Скоропадським ефективного війська, значно полегшило б боротьбу білому руху, і поліпшило б стратегічні позиції білих – в цьому випадку вихідний рубіж наступу на Москву проходив би по лінії: Гомель – Новгород–Сіверський – Глухів – Білгород – Богучар – Лиски, але цьому не судилося трапитися.

Новий отаман П. М. Краснов відразу ж зазначив першорядну важливість відносин з Україною і вже 5 травня 1918, в день свого вступу в управління Військом, відправив до Києва свого ад’ютанта, осавула Йосипа Всеволодовича Кульгавова, із власноручним листом до гетьмана П. П. Скоропадському, в якому він просив зброю для боротьби з більшовиками і встановлення “правильних торгових відносин”, а також “вказував на те, що українці неправильно вважають свої кордони і просив про якнайшвидшому відновленні старого кордону землі Війська Донського” [6, с. 43].

Визнання Україною Всевеликого Війська Донського означало б розрив переговорів з Радянською Росією, делегація якої наполягала на недоторканності своєї території, посилаючись на Брест–Литовський мирний договір. З іншого боку, обидві сторони переговорів були обмежені у своїх діях Німеччиною, від якої багато в чому залежала ситуація навколо визнання Всевеликого Війська Донського. Українсько–радянські переговори носили суто формальний характер, і обидві сторони не були зацікавлені в їх успішне завершення, але під тиском Німеччини всіляко затягували їх. Про це говорять також складі делегацій обох сторін, там не було ні глав урядів, ні глав зовнішньополітичних відомств двох країн. Гетьману переговори з більшовиками були вкрай нецікаві, і він доручив їх ведення групі українських націоналістів на чолі з Сергієм Шелухиним, припускаючи два результати: або зрив переговорів, який можна буде списати на більшовиків і тим самим розв’язати собі руки для створення антибільшовицького фронту з Всевеликим Військом Донським, або в разі успіху переговорів встановити нову кордон Української держави, виходячи зі стратегічних міркувань, ближче до Москви, знову ж для полегшення неминучих військових дій проти більшовиків.

У цих умовах директива П. М. Краснова О. В. Черячукіну від 23 травня 1918 р. відбулися в наступному: “Змусити Московський уряд, надаючи на нього тиск Україною, тобто Німеччиною, ґрунтуючись на самовизначенні народів, визнати Всевелике Військо Донське незалежним від Ради Народних Комісарів і змусити Москву вивести Червону гвардію з меж Війська” [7, с. 38].

Треба визнати демаркаційна лінія, запропонована П. М. Красновим також виходила за межі Донської області зі стратегічних міркувань: передбачалося включити до складу Війська Луганськ (у якому розташовувалися патронні заводи), Царицин (що має артилерійський завод), Камишин, Лиски, Балашов і Поверни [7, с. 87]. Так, наприклад, О. Лупандін виділяє три основні причини суперечностей з Доном: “По–перше, на території Дону жило багато українського населення. Донське уряд мав територіальні претензії до України (виділено мною – Д. Б.) щодо Таганрозького району, Старобільського повіту Харківської губернії і Луганська, які мали величезне економічне значення для Української Держави” [8, с. 100].

ви. По-друге, однією з причин, яка затримувала визнання Всевеликого Війська Донського був курс його правлячих кіл на відновлення “єдиної і неподільної Росії” і підкреслення тимчасовості його існування як окремої держави до досягнення мети.

Скоропадський і отаман П. М. Краснов розуміли, що повернення до “єдиної і неподільної Росії” неможливе, і необхідно через складання місцевих інтересів йти до створення єдиного фронту в боротьбі з більшовизмом. За справедливим зауваженням С. Ю. Рибаса: “Генерал Краснов був не лише російською, а й козачим генералом. Остання обставина робило його великим реалістом, повертало на грішну донську землю, де петербурзька імперія ніколи не сприймалася прекрасною Батьківщиною, – він хотів спертися на всіх, хто був проти більшовиків, на козацьких сепаратистів, на українських “незалежників, на німців”⁴⁴. Слід вважати, що основною метою П. М. Краснова на переговорах з Німеччиною та Україною було, перш за все, домогтися постачання зброї, а вже потім міжнародне визнання війська. Нагадаємо, що Коло Порятунку Дона обрало П. М. Краснова отаманом 3 травня 1918, а вже 11 травня було відправлено у Київ спеціальне посольство Дона на чолі з генерал-майором А. В. Черячукін і генерал-лейтенантом Генерального Штабу М. А. Свечінін. Остання кандидатура була обрана П. М. Красновим не випадково. По-перше, М. А. Свечінін мав особистого друга в оточенні гетьмана, а саме генерал-майора Генерального Штабу В. В. Дашкевича-Горбачького, учасника гетьманського перевороту, і колишнього товариша по службі М. А. Свечініна по Генеральному Штабу. По-друге, М. А. Свечінін був знайомий з гетьманом ще до війни, служив під його початком, командує лейб-гвардії кірасирським полком, а П. П. Скоропадський був начальником лейб-гвардійської кавалерійської дивізії. Ці два моменти дозволили М. А. Свечініну зустрітися “приватно” з гетьманом вже в перший день приїзду донської делегації до Києва [9, с. 54]. Потім у призначений день гетьман офіційно прийняв донську делегацію і відразу ж визнав генерал-майора А. В. Черячукін постійним повноважним представником отамана П. М. Краснова при гетьмані П. П. Скоропадському для організації загального антибільшовицького фронту. Зауважимо, що це сталося значно раніше, ніж Всевелике Військо Донське було офіційно визнано Українською Державою. 13 травня 1918 гетьману було передано особистий лист від отамана П. М. Краснова, в якому зазначалося, що найважливішим завданням Дона “для продовження боротьби з червоною гвардією і радянськими військами і остаточного очищення від них земель Війська Донського, необхідно зброю і військові припаси” [9, с. 58]. Далі йшли конкретні цифри необхідного озброєння: 72 тридюймових польових гармати, 8 мортир, 8 гаубиць, 50 тисяч гвинтівок, 300 кулеметів, 20 тисяч шашок, 72 тисяч снарядів для тридюймовок, 8 тисяч для мортир, 8 тисяч для гаубиць, 10 млн. набоїв [10, с. 12]. Як можна помітити, незначне число мортир (мінометів) і гаубиць, свідчило про маневреному характер війни на Дону, де проти кінноти і піхоти ефективні шрапнельні снаряди тридюймовок. Червоні зуміли створити серйозні укріплення тільки в районі Царицина, де знаходилися заводи з виробництва снарядів, але взяти штурмом Царицин П. М. Краснов так і не зумів. 28 тра-

вня 1918 П. М. Краснов в особистому посланні до П. П. Скоропадському запросив поставку аеропланів, “які будуть використані виключно проти більшовиків”, в обмін пропонував 100 новеньких висококласних тракторів і кам’яне вугілля, а також тісний союз між Україною і Доном на засадах федерації. Головне питання переговорів – постачання зброї на Дон, гетьман вирішив обговорювати з донськими генералами наодинці, потім був притягнутий військовий міністр генерал-лейтенант А. Рогоза і начальник штабу полковник Генерального Штабу А. Сливинський. Для П. М. Краснова, враховуючи відсутність збройових заводів і арсеналів на території підконтрольній на момент переговорів донським козакам, головним завданням було отримання зброї і боєприпасів з російських фронтових і тилових складів, що знаходяться на території України, а також літаків, що виготовлялися на одеському заводі “Анатра”. Полковник А. В. Сливинський у приватній бесіді з генерал-лейтенантом М. А. Свечінін запевнив у позитивному вирішенні питання у військовому міністерстві і підкреслив: “Запаси належать всій Росії, і не поділитися з росіянами частиною – було б злочином” [10, с. 45]. Зусилля донський делегації увінчалися успіхом відразу ж: протягом травня – початок червня німецьке та українське командування передали Дону 11 тис. трьохлінійних гвинтівок, 46 гармат, 88 кулеметів, 109 тис. снарядів і більше 11,5 млн. патронів. При цьому, як зазначив А. В. Черячукін, 10 млн. патронів і 28 легких гармат з комплектами снарядів були отримані безкоштовно. Але, вже 10 (23) червня 1918 П. М. Краснов дає нову директиву генерал-майору А. В. Черячукін: “Мені необхідно не пізніше 17 червня мати у себе 12 аеропланів, 72 гармати і до них 72.000 снарядів, 50.000 гвинтівок і 10.000.000 патронів, словом, те, що я писав. Напиши, як іде справа. Отже, гармати, рушниці, снаряди, патрони в першу голову і в що б те не стало” [10, с. 79]. Через два дні, 12 (25) червня 1918 вимога отаман повторив: “Гармати і аероплани вислати якможливо скоріше, якщо можна не пізніше 30-го червня нового стилю...” [11, с. 57]. “Треба домогтися російських гвинтівок; можна взяти їх менш, хоча б тільки 30.000, в крайності 20.000 і 10.000 іноземних і патронів по 200 на кожну гвинтівку, але все це треба скоріше і скоріше. Нам снаряди, набой і рушниці тепер потрібніше самостійності, про це не треба говорити, але треба це пам’ятати і пам’ятати твердо. Очікую телеграфного звістки про завантаженні і відправці зрядь і аеропланів” [11, с. 148]. У місії генерал-майора А. В. Черячукін в Києві, на порядку денному було три основних питання:

- військове постачання з України;
- територіальне питання;
- взаємне визнання і встановлення нормальних відносин, а в перспективі і загального антибільшовицького фронту.

Складність місії полягала в тому, що вона відбувалася одночасно з почавшимися наприкінці травня 1918 року за наполяганням німців українсько – більшовицькими мирними переговорами в Києві. Для П. М. Краснова було життєво важливим повернення Таганрога до складу Всевеликого Війська Донського, не тільки, виходячи з історичної приналежності міста до краю, але ще й тому, що в Таганрозі знаходився завод з виробництва снарядів. Незважаючи ні на що, треба визнати, що

становище генерал-майора А. В. Черячукін в Києві було більш впевненим, ніж Х. Раковського. По-перше, він мав кілька особистих зустрічей з гетьманом П. П. Скоропадським. По-друге, переговори з делегацією Всевеликого Війська Донського велися Українською Державою на більш високому рівні: очолював українську делегацію сам прем'єр-міністр Ф. А. Лизогуб. У досягненні успіху та укладення договору між Українською Державою і Всевеликим Військом Донським величезну роль зіграли саме особисті зустрічі П. П. Скоропадського і А. В. Черячукін, які потім у своїх спогадах тепло відгукувалися один про одного. Наприклад, А. В. Черячукін про П. П. Скоропадському висловлювався так: "Скоропадський глибоко порядна людина, генерал Святи Його Величності, люблячий Росію...". Зі свого боку П. П. Скоропадський згадував про А. В. Черячукін: "З генералом Черячукін ми ж так переговорили, і відразу ж у нас встановилися найщиріші і хороші відносини, які не припинялися між Доном і Україною аж до мого відходу" [12, с. 45]. Отаман Зимової станиці (посол в Україні та Німеччині) А. В. Черячукін домігся значних успіхів. Так, 6 (19) липня 1918 р. він доповідав у Новочеркаське Голові Ради Керуючих Відділами і Керуючому Відділом Закордонних Справ генерал-лейтенанту А. П. Богаєвському, що аероплани вже відправлені, також вдалося додатково отримати декілька гармат [12, с. 58]. Рішення Таганрозького питання на користь Дону відбулося при повній згоді обох сторін, на троїстій зустрічі Скоропадський – Лизогуб – Черячукін [13, с. 79]. Значним успіхом у переговорах двох урядів була подія, а саме 7 серпня (нового стилю) 1918 року в Києві було підписано угоду між Українською Державою і Всевеликим Військом Донським про взаємне визнання та встановлення дипломатичних відносин. 10 серпня відбулася найбільша поставка військових вантажів з України на Дон: 11978 гвинтівок, 346 219 снарядів, 1 355 648 лінійних снарядів, 48 979 784 набоїв, з виробництва Луганського патронного заводу 4 236 000 [13, с. 32]. Після офіційного визнання Всевеликого Війська Донського та успіхів Донської армії на фронті військові поставки значно розширилися. Так, наприклад, протягом вересня-жовтня ешелонами було доставлено на Дон 45 літаків з запасними частинами, 2 тисячі бомб; в жовтні-листопаді – замовлено було 150 мотоциклів, але доставлені не були через повстання Директорії. Як можна помітити, пік військових поставок припадає на жовтень-листопад 1918 р., потім відбувається різке зниження з причини повстання Директорії, що перервало пряме залізничне повідомлення з Доном. А. В. Черячукін знайшов тимчасовий вихід в закупівлях на півдні і відправки вантажів з Одеського порту на Дон. Крім того, було отримано дозвіл гетьмана на заняття Луганська, де знаходився патронний завод [13, с. 67]. Частково недостача поставок озброєння з України була компенсована Німецьким командуванням, яке перед евакуацією, і в зв'язку з розривом відносин з Радянською Росією перенесло Донський армії 20 тис. гвинтівок, 28 гармат. Власне, Німецьке командування і раніше постачало на Дон стрілецьку зброю, в тому числі за системою бартерного обміну: 1 гвинтівка з 30 патронами за пуд жита. Безумовно, поставки зброї з України зіграли істотну роль у боротьбі Дона за свою самостійність проти більшовиків.

Вже в серпні-вересня 1918 П. М. Краснов зумів поширити суверенітет на більш ніж 90% дореволюційної території Війська Донського. Крім прямих поставок військових вантажів гетьман П. П. Скоропадський за участю німецького командування направляв на Дон добровольчі загони. Так, наприклад, у Києві союзом "Наша Батьківщина" на чолі з герцогом Г. Лейхтенбергським і М. Акацатове формувалася так звана Південна армія, що мала яскраво виражену монархічну і прогерманську орієнтацію. "1-а дивізія" цієї армії була відправлена в Богучарський і Новохоперського повіти Воронежської губернії, які П. М. Краснов припускав приєднати до Війська Донського.

У серпні 1918 р. Почалося Формування 2-ї Дивізії в селі Міллерово, формувалася 2-я дивізія ген. Г. Г. Джонсона, командував до 13.10.1918 р., нач. штабу полк. С. К. Сахаров з 14.11.1918 г., він з 13.10.1918 г. і командир корпусу і штаб Воронежського корпусу (поч. штабу корпусу полк. Еверт). На початку вересня 1918 р. були сформовані ескадрон 1-го кінного полку (полковник Якобсон) в Черткові і піхотний батальйон у Богучарі. У Шахтної і Міллерово були розгорнуті 1-й і 2-й літакові загони Південної армії.

Всього в Україні до Південної армії було набрано 16 тисяч добровольців, з яких 30% становили офіцери. В кінці серпня були сформовані ескадрон 1-го кінного полку в Чорткові та піхотний батальйон у Богучарі.

Гетьман П. П. Скоропадський активно підтримував ідею створення Південної армії. Саме він передав до армії кадри 4-ї піхотної дивізії, що складається з 2-х полків (13-й Білозерський і 14-й Олонецкий), також кадри 19-й і 20-й піхотних дивізій, які послужили основою для 1-й і 2-й дивізій Південної армії. Однак, реальний бойовий елемент так званої Південної армії становив за різними даними протягом жовтня 1918 від 3,5 тис. до 9 тис. солдатів і офіцерів, зате в штабах і тилових установах значилося до 20 тис. У підсумку так звана Південна армія у складі Донської армії П. М. Краснова отримала найменування Воронежського корпусу Північно-Західного фронту.

Іванов Микола Іудовіч в жовтні 1918 року прийняв пропозицію П. М. Краснова прийняти командування Південної армією. Восени 1918 року вона налічувала понад 20 тисяч військовослужбовців, з яких на фронті знаходилося близько 3 тисяч. Частина армії, що діяли на воронезькому і царинському напрямку, понесли великі втрати.

Наступним добровольчим формуванням, створеним в Києві була так звана Астраханська армія, сформована німецьким командуванням під керівництвом отамана Астраханського війська полковника князя Тундутова для звільнення Астрахані.

Однак, вона за своїм кількісним складом не перевищувала бригади: 3 тисячі багнетів і 1 тисячі шабель.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином співпраця у військовій сфері відбувалась в декількох напрямках.

Україна надсилала військово майно на територію Всевеликого війська Донського. До поставок входили, як гвинтівки, набої, гармати так літаки.

Донська сторона виставляла територіальні претензії, щодо Луганську (в якому знаходився завод по виробни-

цтву набоїв), а також Таганрог в якому вироблялись бойові гармати.

Сама назва і особливість соціальної складової Все-великого війська донського, війська незалежних козаків, вимагали власного виробничого комплексу котрий міг забезпечити військо зброєю. Окрім західних земель, котрі були підконтрольні німецьким військам і відносились до території України, другим центром по виробництву зброї був Царицин (сучасний Волгоград). Саме цей напрям став основоположним в планах існування держави донських козаків, саме Царицин став стратегічним напрямком в плані військових дій донських козаків в 1918 році. Протягом усього 1918 року, війська отамана Краснова безуспішно намагались здобути місто.

Також, для командування Донський армії оволодіння Царицином створювало можливість з'єднання з військами оренбурзького отамана А. І. Дутова і забезпечувало правий фланг козацької армії на головному для генерала Краснова воронезькому напрямку. У перспективі Царицин мав би стати основою "об'єднаних білих сил" в просуванні на Північ та здобутті Москви.

Другий напрям у військовій співпраці двох держав було постачання з боку України – добровольчих загонів, переважно офіцерського складу. З даних загонів були сформовані Астраханський козацький дивізіон та Воронізький корпус, котрі стали з часом Південною армією Всевеликого війська донського.

Подальші дослідження слід проводити в напрямку з'ясування ваги фінансової та військової допомоги з боку України, з'ясування долі української допомоги у загальному балансі майна Всевеликого війська донського. Важливим вбачається провести моделювання ситуації у разі відсутності української матеріальної допомоги. Визначити чи могла би існувати держава донських козаків без українських поставок в 1918 році, особливо військового озброєння, без якого супротив червоній армії був би просто не можливий, через відсутність власного зброярського заводу.

Список використаних джерел

1. Авалов П. В борьбе с большевизмом. – Гамбург. Б.г. – 146 с.
2. Черячукин А. В. Донские делегации на Украину и в Берлин в 1918–1919 г. // Донская летопись. – 1924. – Вып. 3.
3. Казачий словарь-справочник. – Сан. Ансельмо, Калифорния, С. Ш. А. Составитель словаря Г. В. Губарев, редактор-издатель А. И. Скрялов. – 1966–1970.
4. Скоропадський П. П. Спогади. – Київ : Філадельфія, 1995. – 263 с.
5. Свечин М. Записки старого генерала о былом. – Ницца. – 1964. – 159 с.
6. Волков С. В. Трагедия русского офицерства. – М. : Центрполиграф, 2001. – 126 с.
7. Головин Н. Н. Российская контрреволюция в 1917–1918 гг. – Таллин, 1937. – Ч. III. – Кн.6.
8. Краснов П. Н. Всевеликое Войско Донское // Архив русской революции. – Берлин, 1922.
9. Пайпс Р. Россия при большевиках. – М. : РОССПЭН, 1997.
10. Венков А. В. Атаман Краснов и Донская армия. – М. : Вече, 2008. – 175 с.
11. Каклюгин К. П. Донской Атаман П. Н. Краснов и его время // Донская летопись. – 1924. – Вып. 3.
12. Титаренко А. І. Всевеликое войско Донское: краткий географический очерк. – Изд. Донецкого отд-ния об-ва Донских народных учителей, 1918.
13. Лупандін О. Політика Української Держави 1918 р. щодо державних утворень, що виникли на території колишньої Російської Імперії // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. / відпов. ред. В. Ф. Верстюк. – Київ, 2002.

References

1. Avalov P. V bor'be s bol'shevizmom. – Gamburg. B.g. – 146 s.
2. Cherjachukin A. V. Donskie delegacii na Ukrainu i v Berlin v 1918–1919 g. // Donskaja letopis'. – 1924. – Vyp. 3.
3. Kazachij slovar'-spravochnik. – San. Ansel'mo, Kalifornija, S.Sh.A. Sostavitel' slovarja G.V. Gubarev, redaktor-izdatel' A. I. Skrylov. – 1966–1970.
4. Skoropads'kyj P. P. Spogady. – Kyi'v : Filadel'fija. – 1995. – 263 s.
5. Svechin M. Zapiski starogo generala o bylom. – Nicca. – 1964. – 159 s.
6. Volkov S. V. Tragedija russkogo oficerstva. – M. : Centrpoligraf, 2001. – 126 s.
7. Golovin N. N. Rossijskaja kontrevoljucija v 1917–1918 gg. – Tallin, 1937. – Ch. III. – Kn.6.
8. Krasnov P. N. Vsevelikoe Vojsko Donskoe // Arhiv russkoj revoljucii. – Berlin, 1922.
9. Pajps R. Rossija pri bol'shevikah. – M. : ROSSPJeN, 1997.
10. Venkov A. V. Ataman Krasnov i Donskaja armija. – M. : Vechе, 2008. – 175 s.
11. Kაკljugin K. P. Donskoj Ataman P. N. Krasnov i ego vremja // Donskaja letopis'. – 1924. – Vyp. 3.
12. Titarenko A. I. Vsevelikoe vojsko Donskoe: kratkij geograficheskij ocherk. – Izd. Doneckago otd-nija ob-va Donskih narodnyh uchitelej, 1918.
13. Lupandin O. Polityka Ukrai'ns'koi' Derzhavy 1918 r. shhodo derzhavnyh utvoren', shho vynykly na terytorii' kolyshn'oi' Rosijs'koi' Imperii' // Problemy vyvchennja istorii' Ukrai'ns'koi' revoljucii' 1917–1921 rr. / Vidpov. red. V. F. Verstjuk. – Kyi'v, 2002.

Приходько Н. Н., аспирант кафедры истории и археологии славян, Институт исторического образования Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), prihod@ukr.net

Межгосударственный альянс украинского государства гетмана Скоропадского и Всевеликого войска донского атамана Краснова

Достаточно содержательно и в доступной форме изложены внешнеполитические отношения Украинского государства Скоропадского с Всевеликим войском донским, возглавляемым атаманом Красновым. Освещается внешнеэкономическое сотрудничество, которое было залогом и главной связной основой между двумя государственными образованиями. Каждая из вновь созданных государств на территории бывшей Российской империи имела ряд проблемных вопросов в своей экономике из-за отсутствия определенных ресурсов для надлежащего функционирования государства. В экономике Всевеликого войска донского в результате предыдущих событий по состоянию на май 1918 был полностью отсутствовать комплекс по производству оружия. Обращая внимание на особый характер данного государственного образования, которое являлось, по сути, объединением военных людей, с минимальным гражданским населением, очень нужно было оружие в соответствующем количестве. Центрами по производству оружия, ближайшие к границам войска, были города Царицин, Луганск и Таганрог. Именно эти центры во времена Российской империи поставляли на Дон необходимое оружие. Именно вопрос передачи заводов Таганрога и Луганска были первоочередными в переговорах двух государств при определении межгосударственной границы. Вторым направлением сотрудничества было налаживание и перевозки Добровольческих отрядов, преимущественно офицерского состава, с территории Украины на Дон.

Ключевые слова: Украинское государство, атаман Краснов, Всевеликое войско донское, военные поставки, демаркация границ.

Przykhodko M. M., postgraduate, Department of History and Archaeology of the Slavs, Institute of historical education National Dragomanova University (Ukraine, Kiev), prihod@ukr.net

Interstate alliance of Ukrainian state getman Skoropadskiy and great don's army ataman Krosnov

The article is quite meaningful and accessible manner described foreign relations of the Ukrainian state Skoropadskiy Great Don Army by Ataman Krasnov. Covered foreign cooperation, which was key to the reason and the main liaison between the two public entities. Each of the newly independent state in the territory of the former Russian Empire had a number of problems in its economy due to lack of certain resources for the proper functioning of the state. The economy of Great Don army as a result of past events, as of may 1918 was completely absent complex for the production of weapons. The special nature of the public education, which is essentially the union military people, with a minimum of civilians, desperately needed weapon in the appropriate quantities. Centers for the production of arms, coming to the borders of the troops were Tsaritsyn, Lugansk and Taganrog. These centers during the Russian Empire supplied by Don desired weapon. It is the transfer of plants and Taganrog, Lugansk been a priority in the negotiations of the two states in determining the inter-state border. The second direction was to establish cooperation and transportation volunteer corps, mostly officers from the territory of Ukraine to the Don.

Keywords: Ukrainian State Ataman Krasnov, Great Don's army, military supplies, demarcation of boundaries.